REFORMATORISK TEOLOGI OG KONFESSIONSKULTUR

Forskningsenhed under Kristendom og Teologi i Kultur og Samfund

Nyhedsbrev Nytår 2015/16

Reformatorisk Teologi og Konfessionskultur er en interdisciplinær forskningsenhed, der samler forskere fra forskellige afdelinger på Institut for Kultur og Samfund ved Aarhus Universitet. Reformationen og dens indflydelse på teologi, kirke, samfund og kultur i såvel historisk som aktuelt perspektiv står i centrum for arbejdet i enheden, hvis forskningsprojekter igennem den seneste tid har samlet sig om en undersøgelse af sociale forestillinger i reformationen med det tidligmoderne Danmark-Norge som en oplagt case.

Bevillinger

Med udgangspunkt i forskningsenheden er det lykkedes at hjemtage en interfakultær netværksbevilling fra universitetsledelsens strategiske pulje. Netværket LUMEN ("Lutheran Mentality and the Nordic") er dermed en realitet. Forskergruppen er således udvidet med kolleger fra Aarhus BSS og fra andre fagmiljøer på Faculty of Arts, hvilket betyder, at den tværfaglige reformationsforskning ved Aarhus Universitet er blevet væsentligt styrket. LUMEN-netværket løber til udgangen af 2016, og i den periode er forskningsenhedens aktiviteter indlejret i LUMEN.

Fra universitetets forskningsfond AUFF NOVA har Bo Kristian Holm modtaget en bevilling på 2,2 millioner kroner til to toårige post.doc.-stillinger. Bevillingen bærer titlen "The economy of reception. The relation between sacrament and sociality in Lutheran Protestant societies", og de to stillinger slås op i begyndelsen af 2016. Projektet bliver en del af LUMEN og enheden, hvor det meget fint vil kunne supplere igangværende aktiviteter.

Den 21. – 22. januar 2016 finder den FKK-støttede konference "Lutheran Confessional Cultures in Early Modern Germany and Scandinavia" sted, som Per Ingesman har arrangeret i samarbejde med Thomas Kaufmann, Göttingen. Tilmelding og flere informationer er tilgængelig på http://conferences.au.dk/lutheranconfession2016/.

Gæsteforskere og besøg

I marts måned havde enheden besøg af den afgående adjungerede professor Vítor Westhelle, Lutheran School of Theology at Chicago. Han holdt en åben forelæsning om forholdet imellem frelse og helliggørelse, belyst med Luthers udlægning af Bjergprædikenens saligprisninger og bud.

Westhelle deltog også i et ph.d.-seminar om Luthers trestandslære, som Else Marie Wiberg Pedersen havde arrangeret. I anledning af, at Westhelles periode som adjungeret professor udløb, var der arrangeret en velbesøgt afskedsreception.

I månederne april til juni var Steffie Schmidt tilknyttet enheden. Steffie Schmidt er doktorand i kirkehistorie ved universitetet i Göttingen, og i hendes forskningsprojekt, der afsluttes i forsommeren 2016, beskæftiger hun sig med universitetsuddannelse og akademisk kultur i 1500- og 1600-tallets Skandinavien. I løbet af sit ophold i Danmark, der også indebar besøg ved Det Kongelige Bibliotek, foretog hun kildestudier til sin afhandling.

Ligesom udenlandske forskere kommer på besøg i Aarhus, rejser enhedens medlemmer også ud. Således opholdt Rasmus Skovgaard Jakobsen sig i efteråret ved Reformation Studies Institute på universitetet i St Andrews (Skotland).

Synlighed på internettet

To nye hjemmesider blev lanceret i 2015 ved siden af den allerede eksisterende for forskningsenheden. Den ene, www.reformation.au.dk, er en formidlingshjemmeside, mens den anden, www.projekter.au.dk/lumen, omhandler aktiviteterne i LUMEN-netværket. På formidlingshjemmesiden er der en blog, som siden starten i april måned hver uge har leveret én reformationshistorie i et kort og præcist format, der kan forstås af den interesserede læser. Desuden indeholder hjemmesiden en ekspertliste og en oversigt over reformationsrelaterede foredrag og arrangementer, som Aarhus Universitets forskere står bag.

Arrangementer i 2015

Forårssemesteret begyndte med et arrangement i Dansk Lutherforum om retfærdiggørelse og helliggørelse, som Aarhus Universitet var vært for. Peter Widmann og Bo Kristian Holm holdt foredrag om emnet. Som allerede nævnt afholdtes i marts to arrangementer i forbindelse med Vítor Westhelles besøg ved enheden. Der er tradition for, at enhedens juniorforskere præsenterer deres arbejde over for enhedens kolleger. Således fremlagde Kinga Zeller og Laura Katrine Skinnebach i foråret deres forskningsprojekter om hhv. det lutherske *sola scriptura* og om fromhedens materialitet i 1500-tallets danske, lutherske bønnebøger. I maj måned præsenterede Steffie Schmidt sin forskning. I august afholdtes det næste arrangement i Dansk Lutherforum på Det Teologiske Fakultet ved Københavns Universitet. Mattias Skat Sommer præsenterede her sit ph.d.-projekt.

Fra efteråret har arrangementerne stået i LUMENs tegn. I september præsenterede styregruppen, bestående af Nina Javette Koefoed, Gorm Harste og Bo Kristian Holm netværket, og i de følgende måneder fandt en række "brown bag seminars" sted, hvor netværkets medlemmer fik lejlighed til at høre om og diskutere hinandens forskning samt drøfte fremtidige forskningsmuligheder efter netværkbevillingens udløbsperiode 31. december 2016. På seminarerne drøftedes det endvidere, hvordan netværkets medlemmer kan bidrage med reformationstemaer til hjemmesiden

danmarkshistorien.dk, som hyppigt bruges i gymnasiernes historieundervisning.

I oktober 2015 deltog Carsten Bach-Nielsen og Mattias Skat Sommer i *Sixteenth Century Conference*, der blev afholdt i Vancouver. Carsten Bach-Nielsen bidrog med et paper til en session om emblematik, mens Mattias Skat Sommers paper om Niels Hemmingsen var en del af sessionen om tidligmoderne socialteologier. I samme måned afholdt LUMEN en seminardag om reformation og donation, hvor lokale oplægsholdere og indbudte gæster belyste historiske, sociologiske, kunstneriske og teologiske aspekter af den reformatoriske og efterreformatoriske donationskultur.

Efterårssemestret afsluttedes med et todages seminar i begyndelsen af december på Norsminde Kro, hvor på den ene side LUMEN-netværkets fremtidige muligheder blev diskuteret med indbudte gæster fra Uppsala og Lund, og på den anden side artiklerne til en kommende antologi om lutherdommens socialforestillinger blev gennemgået. Til antologien bidrager mange af enhedens forskere samt en række indbudte udenlandske forskere. Det er planen, at et internatseminar for netværket skal finde sted igen til maj 2016.

Publikationer 2015

Bo Kristian Holm har sammen med Christine Helmer, Northwestern University, udgivet bogen *Lutherrenaissance: Past and Present* på Vandenhoeck & Ruprecht. Bogen beskæftiger sig dels med den noget oversete men betydningsfulde tyske Lutherrenæssance i forrige århundredes begyndelse, dels med tendenser til en nutidig "Lutherrenæssance". Flere lokale forfattere bidrager til bogen. Bo Kristian Holm skriver om antieudaimonisme hos Karl Holl, Peter Widmann om Lutherrenæssancens fejllæsning af Albrecht Ritschl, og Else Marie Wiberg Pedersen om den strategiske og problematiske brug af mystik-begrebet i den tyske lutherrenæssance. Bo Kristian Holm har også bidraget med en artikel om Karl Holl til den store *Encyklopedia of the Bible and Its Reception* og anmeldt to væsentlige værker: Martin Wendtes *Die Gabe und das Gestell* i Theologische Literaturzeitung og *Oxford Handbook of Martin Luther's Theology* i Church History and Religious Culture. Han har desuden været medredaktør og bidragyder til temasiderne om reformationen om den nationale hjemmeside for reformationsjubilæet (www.luther2017.dk/om-reformationen).

Sasja Emilie Mathiasen har skrevet artiklen "Soli Deo honor et gloria' – the Concepts of Honour and Glory in the Theology of the Young Martin Luther", som er udgivet i konferencebindet for RefoRC-konferencen i 2013 på Vandenhoeck & Ruprechts Refo500 Academic Studies-serie. Hun bidrager også til *Encyclopedia of the Bible and Its Reception* med en artikel om æresbegrebet i middelalderen og på reformationstiden.

Else Marie Wiberg Pedersen har udgivet en artikel i *Dialog* om økonomiske aspekter af Luthers begreb om nåden. Iflg. hendes læsning er det hos Luther den horisontale socialøkonomi, forstået som kærlighedsgerninger, der springer ud af den vertikale nåde fra Gud til menneske.

Laura Katrine Skinnebach har sammen med Henning Laugerud (Bergen) og Hans Henrik Lohfert Jørgensen (Aarhus) redigeret en antologi om fromhedspraksis i middelalderen, hvortil hun selv

bidrager med en artikel om den kropslige og sanselige fromhedsform i senmiddelalderen.

Carsten Bach-Nielsen udgav i december en bog om de danske reformationsfejringer siden 1617. Under overskriften "fra jubelfest til kulturår" gennemgår han de mange festligholdelser, der altid har fundet sted på tidens egne præmisser og med et bestemt billede af reformationen og dens fædre for øje. Desuden har Carsten Bach-Nielsen i *ICO* udgivet en artikel om repræsentationen af Frederik II og Sophie af Mecklenburg i dansk renæssancekunst.

Uffe Østergaard har til en antologi om nation og nationalisering skrevet en artikel om nationsdannelse i den oldenborgske konglomeratstat, den tekniske betegnelse for det tidligmoderne Danmark-Norge.

Mattias Skat Sommer har anmeldt to bøger for *Dansk Teologisk Tidsskrift*. Den ene, Kajsa Brilkmans *Undersåten som förstod* er en diskursteoretisk undersøgelse af tekster fra den svenske reformation, mens den anden, *Gute Ordnung*, redigeret af Irene Dingel og Armin Kohnle, gennem en række nedslag i forskellige kildetyper viser, hvordan forestillingen om en god orden, der var villet af Gud, stod centralt på reformationstiden.

Mattias Skat Sommer, ph.d.-stipendiat

OVERSIGT OVER UDVALGTE AKTIVITETER 2015

Publikationer fra enhedens medlemmer inden for området "Reformatorisk teologi og konfessionskultur"

BØGER

Carsten Bach-Nielsen, ***Fra jubelfest til kulturår. Danske reformationsfejringer gennem 400 år***. (Aarhus: Aarhus Universitetsforlag 2015).

Christine Helmer & Bo Kristian Holm (red.), ***Lutherrenaissance: Past and Present*** (FKDG 106). (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht 2015).

Hans Henrik Lohfert Jørgensen, Henning Laugerud & Laura Katrine Skinnebach (red.), ***The Saturated Sensorium: Principles of Perception and Mediation in the Middle Ages***. (Aarhus: Aarhus Universitetsforlag 2015).

ARTIKLER

Carsten Bach-Nielsen, "**Frederik II af Danmark og Sophie af Mecklenburg – et stjernepar fra renæssancen: En tysk kirkelig repræsentationsform i Danmark?**", i *ICO* 2 (2015), 39–65.

Bo Kristian Holm, "**Resources and Dead Ends in the German Lutherrenaissance: Karl Holl and the Problems of Gift, Sociality, and Anti-Eudaemonism**", i Christine Helmer & Bo Kristian Holm (red.), *Lutherrenaissance: Past and Present* (FKDG 106) (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht 2015), 127–143.

–, "**Holl, Karl**", i Dale C. Allison Junior, Christine Helmer, Volker Leppin, Choon-Leong Seow, Hermann Spieckermann, Barry Dow Walfish & Eric Ziolkowski (red.), *Encyclopedia of the Bible and Its Reception*, bd. 12 (Berlin; Boston: Walter de Gruyter).

Sasja Emilie Mathiasen, "**Soli Deo honor et gloria' – the Concepts of Honour and Glory in the Theology of the Young Martin Luther**", i Anne Eusterschulte & Hannah Wälzholz (red.), *Anthropological Reformations – Anthropology in the Era of Reformation* (R5AS 28) (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht 2015), 229–243.

–, "**Honor. Christianity. Medieval and Reformation Era**", i Dale C. Allison Junior, Christine Helmer, Volker Leppin, Choon-Leong Seow, Hermann Spieckermann, Barry Dow Walfish & Eric Ziolkowski (red.), *Encyclopedia of the Bible and Its Reception*, bd. 12 (Berlin; Boston: Walter de Gruyter).

Else Marie Wiberg Pedersen, "**Mysticism in the Lutherrenaissance**", i Christine Helmer & Bo Kristian Holm (red.), *Lutherrenaissance: Past and Present* (FKDG 106) (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht 2015), 87–105.

–, "**Economy and Grace: A Defense of Human Capital**", i *Dialog: A Journal of Theology* 54/3 (2015), 224–232.

Laura Katrine Skinnebach, "**Devotion: Perception as Practice and Body as Devotion**", i Hans Henrik Lohfert Jørgensen, Henning Laugerud & Laura Katrine Skinnebach (red.), *The Saturated Sensorium: Principles of Perception and Mediation in the Middle Ages* (Aarhus: Aarhus Universitetsforlag 2015), 152–179.

Uffe Østergaard, "**National-building and Nationalism in the Oldenburg Empire**", i Stefan Berger & Alexei Miller (red.), *Nationalizing Empires* (Historical Studies in Eastern Europe and Eurasia 3) (Budapest: Central European University Press 2015), 461–509.

Peter Widmann, "**Albrecht Ritschls Rückgriff auf die Reformation**", i Christine Helmer & Bo Kristian Holm (red.), *Lutherrenaissance: Past and Present* (FKDG 106) (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht 2015), 74–86.

ANMELDELSER

Bo Kristian Holm, **Anmeldelse** af: Robert Kolb, Irene Dingel & L'ubomir Batka (red.), *The Oxford Handbook of Martin Luther's Theology* (Oxford: Oxford University Press 2014), i *Church History and Religious Culture* 96 (2015), 328–330.

–, **Anmeldelse** af: Martin Wendte, *Die Gabe und das Gestell. Luthers Metaphysik des Abendmahls im*

technischen Zeitalter (Tübingen: Mohr Siebeck 2013), i *Theologische Literaturzeitung* (september 2015), 982–983.

Mattias Skat Sommer, **Anmeldelse** af: Kajsa Brilkman, *Undersåten som förstod. Den svenska reformatoriska samtalsordningen och den tidigmoderna integrationsprocessen* (Skellefteå: Artos 2013), i *Dansk Teologisk Tidsskrift* 78/2 (2015), 149–150.

–, **Anmeldelse** af: Irene Dingel & Armin Kohnle (red.), *Gute Ordnung. Ordnungsmodelle und Ordnungsvorstellungen in der Reformationszeit* (Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt 2014), i *Dansk Teologisk Tidsskrift* 78/4 (2015), 359–361.

PLANLAGTE ARRANGEMENTER FORÅR 2016

Torsdag 21/1 – lørdag 23/1	Konference: *Lutheran Confessional Cultures in Early Modern Germany and Scandinavia*.
Mandag 22/2	Brown Bag seminar for LUMEN
Mandag 14/3	Brown Bag seminar for LUMEN
Tirsdag 5/4 – onsdag 6/4	Workshop: *Scriptural Principle and Reformation Theology in contemporary perspectives*.
Torsdag 21/4	Brown Bag seminar for LUMEN

Desuden deltager enkelte enhedsmedlemmer på den sjette RefoRC-konference, som finder sted på Det Teologiske Fakultet ved Københavns Universitet d. 26/5 – 28/5.